

MIHAELA BÂRLEA
ROXANA GALEA (CRIȘAN)
CORINA MICLE

Fișa localității Ruscova

1. Cadrul geografic și hidrografia

Localitatea Ruscova este poziționată geografic în nordul țării, respectiv în N-E județului Maramureș pe cursul inferior al râului Ruscova, de la care și-a împrumutat numele și-l păstrează până în zilele noastre. Se află la 115 km de centrul de județ, municipiul Baia Mare, și la 18 km de cel mai apropiat oraș din zona - Vișeu de Sus.

În condițiile unui relief muntos, cu valori altitudinale mari, și ale unui climat cu precipitații abundente și cu secete relativ puține, rețeaua hidrografică este bine dezvoltată, asigurând un debit constant în tot timpul anului. Râul Ruscova colectează apele de pe versanții Munților Maramureșului. Afluenții săi sunt organizați relativ simetric, însă cei din partea dreaptă au dimensiuni mai mari atât ca lungime, cât și ca debit. Ruscova se formează prin unirea a două văi importante: valea Rica și valea Socolau. De la gura Ricii și până la vărsarea în râul Vișeu, în zona localității Leordina, acesta străbate localitățile: Poienile de sub Munte, Repedea, Ruscova. De la intrarea în Ruscova și până la vărsarea în râul Vișeu, primește ca afluenți următoarele pâraie: pe stânga- Dragomirov și Mocilnei, iar pe dreapta- Bilei și Ialinca.

2. Flora, fauna și vegetația

Datorită formelor complexe de relief, climei și solului, se dezvoltă o bogată vegetație, reprezentată printr-o varietate de asociații lemnoase și ierboase. În mod natural, fagul, care predomină, formează păduri împreună cu bradul și, uneori, cu molidul în dealul Chicera. Pe lângă fag, apar și alte specii de arbori precum carpenul, frasinul, ulmul, cireșul pășăresc.

Abundența și varietatea florei și vegetației prezintă importanță economică, jucând un rol important în viața omului ca sursă de hrană și de venit, prin valorificarea lor și nu în ultimul rând prin plăcerea de a le culege. Fauna pădurilor cuprinde: specii de interes vânătoresc, specii strâns legate de pădure ca mediu de viață, reptile, amfibii, păsări, fauna frunzișului.

Scurt istoric al localității

Primele știri despre existența vieții umane în special în partea inferioară a râului Ruscova datează din timpuri străvechi. Acest lucru este confirmat de descoperirile arheologice din perioada neolitică (2500-1700 î.Hr.). Istoricul localității Ruscova începe în momentul în care rutenii (ucrainienii)

apar pe valea râului Ruscova unde își întemeiază primele gospodării, punând bazele uneia dintre cele mai vechi așezări ale acestei etnii în Maramureșul istoric. Primele știri cu caracter general apar în monografiile comitatelor învecinate cu Maramureșul: Bereg și Ugocea, lucrări care conțin referiri și despre ucrainieni, începând cu secolul al VII-lea de pe teritoriul fostului regat medieval, despre ucrainienii infiltrați târziu în secolul XVII, sau în secolele XIV-XVIII. Istoricul Ștefan Manciușea susține că rutenii se așează alături de populația românească din județele Ugocea, Maramureș și Satu Mare pe la sfârșitul secolului al XIII-lea, coborând în grupuri mai mari pe timpul regilor Carol și Ludovic cel Mare.

Noilor veniți și așezați pe teritoriul județelor Maramureș, Ugocea, Bereg și Ung, regele le-a acordat dreptul de a fi supuși jurisdicției religioase a mitropolitului de Halici, păstrându-și limba și credința. Mai departe, se precizează că infiltrarea în zonele amintite nu s-a făcut în masă, ci ea a fost o colonizare lentă și continuă până în secolul XVII. Legat de prezența ucrainienilor în Maramureșul istoric, în perioada ce precede veacului al XIV-lea și chiar pentru veacul al XIII-lea, vine în ajutor și toponimia locală. Astfel, toponimicul "Orosvis" (Apa Rusului) a dat satului numele de Ruscova, locuit și astăzi de populație ucrainiană, presupunând prezența ucrainienilor pe valea râului Ruscova încă din prima jumătate a veacului al XIV-lea.

Primul Război Mondial (1914-1918) aduce mari suferințe umane și materiale populației locale. Timp de doi ani și jumătate, frontul s-a aflat de-a lungul hotarelor comunelor Borșa, Vișeu, Poienile de sub Munte și Frasin. În perioada 5 septembrie 1940-17 octombrie 1944, Maramureșul se afla sub ocupație maghiară. Încă din primele zile de ocupație începe calvarul populației nemaghiare. Evreii, care reprezentau 32,74% din populația comunei în anul 1940, au fost primii care au simțit "binefacerile" noii ordini instaurate. Populația evreiască a fost recenzată, supravegheată îndeaproape pentru a nu părăsi localitatea iar ca semn distinctiv i s-a impus purtarea stemei galbene pe piept, așteptând să fie deportată. Toți cei 1034 evrei vor fi duși în mai 1944 la gara Leordina, de unde, înghesuiți în vagoane de marfă, vor lua drumul lagărelor de exterminare de la Auschwitz, Dachau etc.

Un alt capitol trist cu repercursiuni până în zilele noastre este cel al încorporării forțate a multor rusoveni în detașamentele de muncă în cadrul armatei maghiare organizate pe teritoriul Germaniei și Ungariei. După spusele martorilor, în comună urmau să rămână doar 100 persoane mature, care să lucreze pământul, doar sfârșitul războiului a pus capăt acestor planuri.

După proclamația către țară a regelui Mihai I al României din august 1944 în temeiul căreia România ieșea din coaliția Axei și se alătura coaliției antihitleriste, întregul său potențial militar și economic a fost pus în slujba cauzei nobile: zdrobirea fascismului.

În perioada postbelică, etnia ucrainiană își continuă viața de zi cu zi, respectând Constituția și legile țării. În preajma pregătirii pentru alegerile parlamentare din anul 1946, ucrainienii din Maramureș înființează o organizație apolitică numită "Uniunea Democratică Ucraineană", aleasă de delegații reprezentanți ai fiecărei localități ucrainiene cu sediul la Sighet, care își propunea să militeze pentru respectarea legilor democratice, conservarea limbii, tradițiilor și obiceiurilor specifice lor.

Colectivizarea din 1 martie 1949 – aprilie 1962, marchează începutul celei mai sinistre pagini din istoria țărânimii române. S-a declanșat o adevărată ofensivă prin diverse mijloace administrative împotriva țăranilor care utilizau munca salariată, fiind cu toții declarați chiaburi. Astfel, au fost întocmite liste cu chiaburi cum este cazul rusovenilor Ioan Mariciuc cu 17 ha teren, Mihai Drozd cu 15 ha teren, Alexa Drozd cu 8 ha teren, Frid Abraham cu 9 ha teren.

Purtătoarea intereselor ucrainienilor din România după revoluția din decembrie 1989 va fi Uniunea Ucrainienilor din România, creată în primele zile post - revoluționare.

Populația

Sunt necesare câteva precizări referitoare la etnonimul rutean (rusin). Cuvântul “ruteni” a pătruns în limba româna din germană (Rutheni), ca denumire dată populației din vestul Ucrainei intrată sub stăpânirea Imperiului Habsburgic. Din păcate, în ultima vreme, din ignoranța sau interes, mulți îi consideră pe ruteni altceva decât ucrainieni, ceea ce este un non sens, denumirea de rutean (pt. rusin) și ucrainean acoperind una și aceeași realitate. Se știe că limba constituie un factor determinant pentru fixarea locului oricărei etnii în ansamblul etniilor lumii. Or, limba vorbită de ruteni nu conține nici o caracteristică străină ucrainienei. Un alt argument al identității și unității ucrainiene îl constituie apartenența ucrainienilor și rutenilor la același popor, la aceeași cultură, limbă etc. Prin urmare, denumirea de rutean nu are valoare etnică probatorie.

În legătură cu evoluția demografică, este important de menționat faptul că secolul al XIX-lea cunoaște o adevărată explozie demografică. Dacă, în anul 1839, în localitate erau recensate 883 de persoane, recensământul anului 1881 consemnează 1676 de locuitori, cu o creștere de 100%. Repartiția pe naționalități se prezenta astfel: 1005 ucrainieni, 586 evrei, 21 maghiari, 18 români.

Din datele culese reiese că majoritatea populației locale o formau ucrainienii, alături de care au conviețuit românii și, mai ales, evreii. Ponderea însemnată a evreilor din localitate este confirmată și de existența celor două sinagogi, astăzi dispărute. Comunitatea evreiască, conviețuind în perfectă armonie cu populația majoritară ucrainiană a localității, se ocupa cu: comerțul, exploatarea pădurilor, vânzarea vitelor, cărăușia, morăritul, activități care aduceau însemnate avantaje financiare.

Etnografi renumiți subliniază că, cultura tradițională a huțulilor se caracterizează prin: sistem gospodăresc și mod de viață/producție specific, în care un loc de frunte deține păstoritul alpin transhumant, în special oieritul; principalul tip de așezări cu gospodarii de tip împrăștiat pe vârfurile munților, adică mai aproape de pășuni și rezerve de hrană; importanța secundară a agriculturii; diversificarea ocupațiilor (precum culesul fructelor, butinăritul, prelucrarea și exploatarea lemnului, apicultura și meșteșuguri ca: olăritul, țesutul, prelucrarea lânii și a pieilor); puternice baze morale și patriarhale în viața de familie și modul de trai; trăsături arhaice pronunțate în obiceiuri, viața spirituală și sărbători.

4. Universul cotidian

Casa tradițională:

Casa tipică locului avea un plan simplu, fiind construită în exclusivitate din lemn. Construcția se sprijinea pe o fundație solidă din piatră de râu sau de carieră peste care se așezau tălpile din bârne groase cioplite din lemn de brad. Pe tălpi se așezau pereți de lemn rotund în linie orizontală, îmbinați la colțuri, în cheutori, ori sub formă de coadă de rândunică sau cuc. Acoperișul, de obicei mai înalt, pentru a facilita scurgerea zăpezii abundente din zonă, era în patru ape pe o șarpantă de lemn, peste care se așeza dranița din lemn de brad bătută la două rânduri.

Casa avea un pridvor deschis (satra). Din satra se intra în tindă, printr-o ușă ornamentată în stil local, care asigura accesul atât în camera de locuit cât și în cămară. Tinda (horome) și cămara (comora) erau destinate depozitării diverselor obiecte de uz gospodăresc și alimentelor. La intrarea în camera de locuit (casa frumoasă-poradna hija), pe partea dreaptă, se afla cuptorul cu vatra, având funcții multiple: preparatul hranei, încălzitul casei precum și locul de odihnă. Un loc la fel de important avea ruda (hreadka) de brad, fixată în tavan pe lungimea peretelui, pe care erau așezate cergile, covoarele țesute, ștergarele țesute, fețele de masa, pernele etc; acestea reprezentând starea materială și socială a proprietarului casei.

Lada de zestre ocupa și ea un loc deosebit în cadrul mobilierului, în ea păstrându-se hainele și podoabele familiei. Lăzile erau frumos ornamentate prin încreștături de diferite forme. Între ferestre se afla spațiul rezervat mesei. De ea sunt legate cele mai importante momente ale familiei: botezul, nunta, înmormântările.

Costumul popular

Din timpuri străvechi, costumul avea diferite funcții: practică, de protejare, rituală, estetică, socială, națională. Portul ruscovenilor are elemente constitutive aproape identice, ca formă, cu cel al tuturor satelor Maramureșului, mai puțin vechea cămașă (purtată atât de femei cât și de bărbați), numită “hutulca.”

Costumul femeiesc este mai bogat ca număr de piese și mai diversificat cromatic decât cel bărbătesc, fiind compus din: cămașă, poale, pieptarul, guba, zgărdanul (se poartă în jurul gâtului) și baticul.

Costumul bărbătesc este mult mai simplu decât cel femeiesc, compus fiind din următoarele piese: cămașa, pantalonii, pieptarul, guba, straița, opinca.

Alimentația ruscovenilor

Deoarece grâul lipsea cu desăvârșire din zonă, în alimentația de zi cu zi predomina, mai demult, porumbul; făina de grâu fiind cumpărată și folosită numai de sărbători sau la nunți. Din făina de mălai se făcea pâine dospită (hlib melainey, korj), care se mânca cu sarmale și răcitură sau cu smântână, lapte dulce sau acru. Mămăliga era pregătită fie simplu, fie pe cartofi (*vareneke haluske*) și se servea cu carne fiartă. În zilele de post se mânca mai ales, keseletia (borș) cu cartofi, fasole sau pâine.

Alimentația de sărbătoare

În această categorie este inclusă alimentația rituală, care îndeplinea o funcție magico-religioasă și fără de care ritualul nu putea să aibă loc. Ea se deosebea de cea de fiecare zi prin calitate. De obicei, carnea era folosită mai des de sărbători; la fel ouăle și untul. Alimentația de sărbătoare și cea rituală include două grupe: 1. mâncărurile și prăjiturile gătite cu ocazia sărbătorilor și ritualurilor de familie (naștere, nuntă, înmormântare, pomeni); 2. alimentația pentru sărbătorile calendaristice.

În timpul postului de Paște nu prea se găteau mâncăruri alese, se mâncau doar cartofi, varză, mămăliguță, “haluske, boteke.” Nu era voie să se mănânce ouă, carne, lapte sau preparate din aceste produse.

Principalele ocupații

Informațiile documentare referitoare la practicarea agriculturii din secolul al XIV-lea sunt insuficiente. Ele evidențiază că această activitate se practica în jurul vetrei satului și pe terasele inferioare al râului. Oamenii vârstnici din Ruscova își aduc aminte cum ei și părinții lor cultivau plantele pentru hrana lor și pentru cea a animalelor. Recoltarea ovăzului, orzului, hrișcăi etc. se făcea cu secera cu zimți, iar treieratul spicelor se făcea prin frecare, cu ajutorul palmelor și cu îmblaciul. Înainte de veacul al XIV-lea, creșterea vitelor ocupa un loc important în economia locală.

Dintre animalele cu o importanță economică deosebită pentru zonă amintim oile, acestea fiind sursa de bază pentru hrana populației încă din secolul al XIV-lea. Datul oilor sau “quinguesima ovium” este consemnată în Maramureș în 1360 și, mai apoi, în secolul următor. Datul oilor este confirmat și pe valea Ruscovei: “și cine are oi, au multe, au puține toate gazdele da câte un miel”.

Alături de agricultură și de creșterea animalelor, locuitorii comunei au practicat, în perioada medievală, modernă și contemporană, lucrul la pădure, care ocupa un loc important în viața acestora. Pădurea a adăpostit și a hrănit cu generozitate o mare varietate de animale și păsări sălbatice, pe care omul le-a vânat pentru blană și carne.

Odată cu construirea, în anul 1916, a liniei ferate cu ecartament îngust, s-a impulsionat activitatea butăritului din zonă, creându-se locuri de muncă pentru populația locală și posibilități mai ușoare de transport pentru populația din Leordina, Ruscova, Repedea, Poienile de sub Munte.

Economia închisă cu caracter autarhic, specifică feudalismului, impune comunității locale producerea bunurilor de bază: hrana, îmbrăcămintea și cele necesare activităților agro-pastorale. Construirea de locuințe, confecționarea mobilierului, dotarea și amenajarea locuințelor erau, în

exclusivitate, opera măștrilor locali.

Circulația bunurilor destinate valorificării lor, prin vânzare sau schimb de produse, era anevoioasă, datorită lipsei mijloacelor de comunicații. În anul 1640, pe piața din orașul Baia Mare, este semnalată prezența comercianților ruscoveni, pentru achiziționarea de vin și prune, fără însă a oferi și produsele localității de origine.

5. Evenimente din viața satului

Radioficarea localității

Oficiul poștal. Această instituție, până în 1976, își avea sediul în Leordina, iar după acest an are loc separarea și crearea unei instituții proprii în Ruscova. În 1971 se organizează centrala telefonică proprie, cu un număr de 28 de abonați; în prezent, aceasta beneficiază de un număr de 580 abonați conectați la centrala telefonică digitală. În paralel cu această activitate, oficiul poștal se ocupă cu distribuirea pensiilor, a alocațiilor, încasarea taxelor de timbru de la 1000 posesori de aparate TV și radio, distribuirea corespondenței și a presei.

Instituțiile sanitare ale Ruscovei

Sănătatea constituie unul dintre obiectivele majore ale etapei actuale, legat de lărgirea și perfecționarea rețelei de asistență social-sanitară, la nivelul exigențelor medicinei moderne. Pe raza comunei, această activitate se realizează prin: Centrul de urgență chirurgicală, sub supravegherea competentă a 5 medici din comunele Ruscova, Repedea, Leordina, Petrova, care, prin rotație, asigură asistență medicală populației; două dispensare conduse de medici de familie; asigurarea cu medicamente a populației locale se face de către farmacia din localitate.

Unitățile comerciale din localitate

Deși pe raza localității există un număr mare de unități comerciale private, cu o largă gamă de produse, de la cele alimentare la materiale de construcții, se menține și instituția Cooperăției de Consum, cu 5 unități comerciale.

Activitatea de culturalizare

Căminul cultural. Această instituție cultural-artistică a fost înființată în anul 1948, cu ocazia reformei învățământului. De-a lungul vremii, în localitate a existat o susținută activitate culturală: formații de dansuri populare, trupe de teatru, brigăzi artistice, formații corale mixte și grupuri vocale feminine, care susțineau programe artistice sau își desfășurau activitatea pe lângă căminul cultural din localitate, participând la programe artistice organizate de alte localități sau la nivel județean.

Activitatea căminului cultural a fost inițiată de către învățătoarea Margareta Marusceak. Printre cei mai activi membri ai formațiilor artistice s-au numărat cadrele didactice de la cele două unități școlare din localitate, salariații instituțiilor comunale, țărani și elevi. Primul cămin cultural a fost construit la mijlocul deceniului 6 al secolului XX.

Biblioteca. De-a lungul timpului, biblioteca a fost un factor de răspândire a culturii scrise în rândul elevilor și adulților. Principala sa activitate a constat în îmbogățirea, gestionarea și conservarea fondului de carte pus la dispoziția cititorului. Fondul de carte al bibliotecii comunale însumează un număr de aproximativ 9880 de volume, cu un conținut diversificat, de la literatură pentru copii la beletristică română și universală, de la cartea științifică la cea de divertisment și aventuri. Din totalul fondului de carte existent, circa 30% reprezintă cartea în limba ucraineană. Biblioteca are un fond valoros de carte, care se îmbogățește de la an la an.

Școala și învățământul. Școala-principalul factor de cultură și civilizație a început să se afirme în Maramureșul istoric încă din veacul al XIV-lea. Primele școli s-au creat pe lângă mănăstiri și biserici,

având misiunea de a pregăti preoți și cantori. Se poate afirma că învățământul popular a fost creația bisericii. În secolul al XIII-lea și primele decenii ale secolului al XIX-lea au loc, în condițiile destrămării feudalismului, importante prefaceri social-economice. Statul va considera școala ca problemă politică și se va ocupa nemijlocit de organizarea, conducerea și controlul învățământului de toate gradele. În timpul regimului dualist austro-ungar (1867-1918), timp de 51 de ani, în unele școli confesionale românești s-au luat măsuri de reducere sau suspendare a limbii române, aceeași soartă împărțindu-o și etnia ucraineană. Cu toate restricțiile vremii, școala din localitatea Ruscova își continuă activitatea în mod constant, lucru confirmat de documentele vremii.

Cifrele statistice relevă faptul că doar 20% din populația în vârstă de peste 7 ani știa carte, dintre care 485 de persoane aveau pregătire primară, restul de 79,1% erau analfabeți. Cele 12 cazuri cu studii superioare erau din rândul etniei evreiești.

Odată cu trecerea la predarea în limba română, limba ucraineană va rămâne obiect de predare, stare menținută până în prezent. În concluzie, se poate afirma că, raportat la cerințele etapei actuale, atât baza materială a unităților școlare, cât și personalul didactic de predare se situează la un nivel acceptabil.

Biserica și viața religioasă

Documentele vremii confirmă faptul că, din cele mai vechi timpuri, biserica și școala au fost factori principali de cultură și civilizație în spațiul românesc. Primele informații scrise despre așezămintele de cult din comuna Ruscova sunt de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. În anul 1778 este confirmată existența bisericii de lemn, cu hramul "Sf. Nicolae", care, în anul 1883, a fost distrusă de un incendiu. Biblia din 1862 este cea mai veche, fiind totodată, catalogată ca bun de patrimoniu.

Sărbătorile de peste an au loc după ritul vechi (iulian), cu un decalaj de 13 zile față de calendarul gregorian.

De-a lungul timpului, alături de credincioșii catolici și greco-catolici din localitate, care în 1948, îmbrățișează credința ortodoxă, fără nici o împotrivire, au conviețuit și alte confesiuni religioase, cum ar fi: mozaici, adventisti, reformati, pentecostali etc.

Sărbătorile și obiceiurile rusovenilor

Sărbătorile reglementau toate sferile vieții ucrainienilor. Ciclurile calendaristice ale muncii corespundeau cu muncile câmpului și cu cele casnice, fiind urmate de sărbătorile bisericesti și ritualurile magice. În consecință, obiceiurile calendaristice și ritualurile magice ale rusovenilor corespund cu ciclul liturgic anual al bisericii, așa-numit "al celor doisprezece sărbători și posturi".

Calendarul popular-obiceiurile de peste an

Principala caracteristică este ținerea tuturor sărbătorilor religioase pe stil vechi (iulian), decalate cu 13 zile față de calendarul ortodox pe stil nou. Un ciclu deosebit era cel al sărbătorilor din perioada toamnă-iarnă, caracterizat prin numeroase obiceiuri. O sărbătoare importantă era "Uvedenia" (Intrarea în biserică a Maicii Domnului). De această sărbătoare sunt legate o serie de credințe însemnate care prevestesc fenomene ale naturii. Astfel, se consideră că așa cum este această zi, așa va fi întregul an. (*8) În ziua **Sf. Ioan Botezătorul**, în semn de omagiu adus acestuia nu se mânca hrană gătită, ci doar hrană rece (pâine cu prune sau cu mere) și nu se utiliza cuțitul. (*2)

Un rol deosebit în viața tinerilor îl avea sărbătoarea **Sf. Andrei**, o adevărată repetiție a sărbătorilor Anului Nou și Crăciunului. De această sărbătoare sunt legate unele practici de ghicire a ursitei. Astfel, pentru măritiș, fetele mergeau la cotețul porcilor și rosteau o formulă-întrebare pentru porc (dacă porcul grohăia, se măritau în anul respectiv). Tot ca obiceiuri premaritale practicate de fete

erau: numărul invers al parilor din gardul casei; făcutul unor turtițe pe care erau scrise nume de băieți și erau date pisicii înfometate; plânsul copilului la geam; seara, se adunau fetele și răsturnau farfurii sub care erau puse diferite obiecte după care ghiceau cum va fi sortitul: pieptene (va fi dințos), creion (învățat), oglindă (va fi frumos), bani (bogat), pâine (bun ca pâinea) etc. Băieții practicau obiceiul furatului porților de la casele cu fete de măritat. (*2)

Crăciunul se sărbătorește în seara de 6 ianuarie, dată până la care se respecta postul; ritualul mesei de Crăciun cerea să se pregătească 7 feluri de mâncare. În ajunul Crăciunului, colindatul îl începeau grupurile de copii, apoi grupurile de feciori mergeau, mai ales, la casele cu fete de măritat; ca daruri se dădeau nuci, mere și bani.

Colindatul începea la fereastră, apoi se cerea permisiunea de a intra în casă și se mai colinda o dată. Obiceiurile acestei perioade au trăsături/scopuri specifice: apărarea împotriva duhurilor, aducerea fericirii și a bunăstării casei, prognozarea timpului, prevestirea destinului. Dintre jocurile cu măști, se practica: “Coza” (capra), “Zvizda” (steaua); teatrul religios popular-Viflaiemul. La început, colindele au avut un caracter laic, ulterior căpătând un caracter pregnant religios. (*5,*7)

La **Sf. Vasile** (în 13 ianuarie) se mergea “do Vaselea”: cei cu numele de Vasile erau colindați și legați la mână cu o batistă cu bani, urându-li-se cele de rigoare. Cine dezlega batista trebuia să plătească dublu pentru băutura. Tot acum se practica obiceiul colindatului și al uratului (scedrivke), se umbla cu Capra, care, în perioada actuală, s-a transformat într-o parodie umoristică. La fel se proceda la **Bobotează** cu cei pe care îi chema Ioan (Ivan). La sfințitul apei, bărbații se aruncau unul pe altul în apă. (*9)

În cadrul sărbătorilor de primăvară se remarcă ciclul pascal, care începea cu **Duminica Floriilor** (Becikova nidilea). În această zi, se duceau mături la biserică și, după ce se sfințeau, se loveau ușor cu ei copiii participanți la ritual, rostindu-se următoarele: “nu te bat eu, te bate măturișorul, peste o săptămână vine Paștele”.

În Joia Mare, se mergea la biserică, unde se sfințeau lumânările, care erau aduse și aprinse în casă, existând credința că apără de duhurile necurate. Sâmbătă seara se participa la slujba de Înviere, iar duminica dimineața se mergea cu coșul la sfințit (pască, suncă, ouă, vin, sare, caș). La **Paște** se vopseau ouăle cu coji de ceapă, fiind ornamentate cu frunze; se mânca pască cu brânză, ornamentată cu simbolul crucii sau cu flori. Pentru săraci se făceau perepicike (păscuțe mici, frumos împletite) și colaci. Un rol deosebit îl aveau jocurile din a doua și a treia zi de Paște, împărțite pe categorii: jocuri de copii, de fete și băieți: “Ciocnitul ouălor”, “Al treilea fuge”, “Poarta”, “9 pietre” etc. (*8).

Ciclul de primăvară și începutul ciclului de vară erau legate de **sărbătoarea Sânzienelor** (Ivandely) sau “Nașterea Sf. Ioan Botezătorul”, la baza căreia stătea cultul plantelor. O practică foarte uzitată era spălatul cu rouă. Se credea că, în această zi, primăvara coboară pe pământ, iar roua care cade are proprietăți magice: fetele se spălau pentru a fi frumoase, iar bolnavii pentru a se vindeca. Fetele se strângeau în grup, mergeau în pădure, culegeau plante din care își împleteau cununițe; ele erau apoi aruncate pe acoperiș, pentru a se afla momentul căsătoriei. Tot atunci se recoltau plantele medicinale cu rol benefic pentru sănătate.

O altă practică era cea a spălării cu flori. Înainte de a merge la biserică, se rupea o floare care se pune pe altar. La întoarcere, floarea se pune în apă curată de izvor și se rosteau următoarele: “spală-mă, curăță-mă, să fiu frumoasă, veselă, bună, dulce, așa cum ești tu, vară, să fiu și eu”, după care apa se arunca într-un râu. Aceste practici se efectuau și cu ocazia **Sf. Gheorghe** (Iuria), când băieții aruncau găleți cu apă pe fete.

De **Sf. Treime**, sătenii împodobeau porțile caselor, streșinile, geamurile și icoanele cu crengi de tei, iar podeaua era acoperită cu ierburi frumos mirositoare. De **Bunavestire**, se practica scăldatul fetelor în apa râului, până la răsăritul soarelui, pentru a fi frumoase și pentru a încheia o căsătorie bună. Era interzis să dai, să primești sau să aduci lucru străin în casă. Gospodinele, înainte de răsăritul soarelui, aprindeau tămâie sau o pânză, iar cu fumul înconjurau casa, ritualul fiind menit să alunge răul (respectiv șerpii și alte lucruri necurate) din preajma gospodăriilor

Dintre sărbătorile de vară se celebrau, mai ales, **Sf. Ilie** (despre care existau credințe legate de meteorologie populară) și **Sf. Maria** când se practica pelerinajul etc. (*3,*6,*7)

Tradiții din ciclul obiceiurilor familiale

Obiceiurile de familie sunt cele mai importante, marcând fiecare etapa din viața unui om. De ritualul tradițional familial, aparțin obiceiurile legate de ciclul biologic al existenței umane: nașterea (ritualuri în timpul gravidității și botezului), căsătoria (peșitul, logodna, nunta), moartea (înmormântarea și pomenile).

Nașterea începea cu chemarea moașei de către soț sau rude. După ce se năștea, copilului i se taia cordonul ombilical cu foarfeca și se îngropa într-un loc unde nu ajungea nimeni la el. Copilul se spăla, iar în scaldă se puneau flori și bănuți (să fie copilul frumos și bogat). Perioada postnatală este reprezentată de obiceiuri practicate pentru apărarea și curățirea mamei și a copilului. După ce copilul era îmbrăcat i se puneau ață roșie la mână (să-l apere de deochi: “erau femei rele care puteau deochea copilul și trebuia să-i cauți de deochi”). Lăuza nu avea voie să meargă la biserică decât după ce era curată (i se facea molitva). Timp îndelungat nu avea voie să iasă din curte și din casă.

În ritualul **Botezului**, pe prim-plan, la mare cinste, erau nașii, considerați ca un fel de părinți. Mai demult, nașii de cununie botezau copilul, acum se cheamă prieteni și rude. Nașii de botez aveau obligația să aducă “crejma” (pânza albă pe care era ținut copilul în timpul botezului), iar mama trebuia să-și pregătească o pernă albă, frumos brodată, în care era dus copilul la biserică. Numele se alegea de către părinți în cinstea tatălui, mamei sau a bunicilor; dacă copilul se năștea în preajma unor sărbători i se alegea numele sfântului sărbătorit. În caz de boală, numele copilului putea fi schimbat (practică rituală numită a”vândutului peste geam”). (*2, *3)

Obiceiurile de nuntă

Obiceiul tradițional de nuntă al ucrainenilor se împarte în 3 cicluri: dinaintea nunții, adică peșitul (svatania) și logodna (zarucenea); nunta (svaliba) și ciclul de după nuntă (propui și colacene).

Peșitul era prima întâlnire a tinerilor și a părinților, împreună cu un bărbat respectat în sat, care știa să vorbească frumos și convingător. Ruscoveanca Maria Dunca (Dobosca) relatează că acesta spunea: “A venit o stea și ne-am luat după ea. Steaua s-a oprit aici, deasupra casei în care trăiesc oameni de omenie, de familie bună, în care locuiește viitoarea mireasă.” O altă informatoare, Sauca Fedora povestește: “La noi, la peșit mergeau și femeile bune de gură”, care știau să poarte discuții legate de zestrea tinerilor, pentru a obține o zestre cât mai mare. “Mai demult se luau din dragoste, bogații cu bogații, săracii cu săracii, că nu se mărita fata bogată cu unul sărac, băiatul trebuia să fie din familie bună și din sat.” Acum nu mai este așa, se mărită și își iau băieți și din alte locuri și de altă etnie.

Logodna se face odată cu peșitul, formal, deoarece în sat se știa bine familia din care fac parte tinerii, starea lor materială. Aceasta dura 3 săptămâni, timp în care tinerii mergeau la biserică iar preotul, în 3 duminici, la rând, anunța căsătoria. Tot acum, tinerii învățau rugăciunile pe care trebuiau să le știe în timpul cununiei (Crezul-Virui).

Perioada dinaintea cununiei debuta cu invitația la nuntă. Mireasa (nevistka), împreună cu domnișoara de onoare (drușca), cea mai bună prietenă a ei, îmbrăcată în costum popular, cu cununa pe cap, mergea din casă în casă să invite tot satul la nuntă, iar mirele (kneaz), împreună cu cavalerul de onoare (stegar) facea și el, separat, aceeași invitație. Înainte de nuntă începeau pregătirile. În acest context, cel mai important moment era “seara miresei”. În această seară, tinerii își luau rămas bun de la părinți, prieteni și comunitate, urmând să intre în rândul celor căsătoriți.

Nunta, cel mai frumos și complex obicei, începea cu ceremonia de îmbrăcare a miresei de

către druște și prietene, timp în care femeile cântau cântece de rămas bun. Același ritual de pregătire avea loc la casa mirelui. Nunta se făcea separat: atât la mire, cât și la mireasă. Mirele, însoțit de alaiul său de nuntași, venea după mireasă, apoi se mergea la biserică, pentru cununie. Proaspeții căsătoriți ieșeau din biserică uniți printr-un ștergar (rusnek) introdus prin 3 colaci ce reprezentau unirea celor doi tineri. După cununie, mirele și mireasa se întorceau, separat, la casele lor, fiecare cu grupul său de nuntași. Spre dimineață, mirele și nuntașii săi mergeau la mireasă acasă. După ritualul “acoperirii capului miresei” – ce simboliza trecerea miresei în rândul nevestelor – nunta continuă până în zori, când tinerii căsătoriți plecau la casa mirelui. Un rol fundamental la nuntă îl au nașii, ei strâng darurile și au grijă ca totul să se desfășoare după rânduială.

Obiceiurile de după nuntă au drept scop întărirea legăturilor dintre rudele tinerilor căsătoriți și obișnuirea soției cu socrii, cu noul loc. A doua zi se face “propui”-un fel de nuntă mai mică, la care sunt invitați prietenii, nașii, rudele, vecinii. Din nou se pune masa și se dansează.

Un alt obicei este “colacenea” (cinstirea, mulțumirea), care are loc peste 2 săptămâni sau la o dată stabilită, de comun acord, între nași și fini. Cu această ocazie, tinerii căsătoriți fac colaci pentru nași, ca semn de cinstire, iar nașii pregătesc o masă bogată, cu petrecere mare, cu această ocazie oferindu-se cadouri reciproce. (*1, *5, *7)

Obiceiurile de înmormântare

Fiecare creștin ucrainean dorea să moară cu sufletul curat, nu într-un accident sau bolnav, ci numai de moarte bună. Simțind că le vine ceasul, chemau preotul pentru iertarea păcatelor și curățarea sufletului.

În tradițiile de înmormântare ale ucrainienilor, ritualurile legate de mort s-au împletit cu ritualurile legate de apărarea celui viu: pe de o parte, grija pentru trupul și sufletul celui mort, dorința de a-i da toată cinstea cuvenită (spălarea mortului, îmbrăcarea lui, aprinderea lumânării, priveghiul, înmormântarea, pomenile); pe de altă parte, apărarea familiei de mort (acoperirea oglinzilor, aruncarea apei de la mort în locuri neumbrate și aprinderea carpei cu care a fost spălat decedatul).

La moartea unui membru al familiei, rudele sau prietenii apropiați spală mortul. Acesta este îmbrăcat în haine noi, pregătite din vreme, uneori în haine de sărbătoare. Femeile se îngropau cu batic pe cap, bărbaților li se puneau, alături, pălăria, iar fetelor – cununța. Ritualul de înmormântare al tinerilor necăsătoriți avea câteva elemente specifice ritualului de nuntă: îmbrăcarea în mireasă sau mire, jucarea rolului de logodnic sau logodnică, însoțirea prohodului de muzică. În timpul priveghiului, numai la morții în vârstă, se practicau jocurile și glumele care aminteau oamenilor farmecul vieții, risipind astfel, cât de cât, durerea familiei. Seara se citea “Psaltirea.” Toată noaptea cineva trebuia să rămână lângă mort. Când se scotea sicriul din casă, mortul era cu picioarele în față, apoi închideau repede ușa casei, stropindu-se cu apă sfințită locul unde a fost așezat, și făcându-se curat în camera respectivă (există credința că așa nu se mai întoarce sufletul în casă). Se păstrează obiceiul numit luatul de rămas bun (*proscia*) de la cei dragi și bocetele, atât în casă, cât și pe drumul spre cimitir.

După înmormântare, era obiceiul ritual de a invita oamenii la masă (comasnia, obid). Apoi, îl pomeneau pe mort la: 3 zile – tretena, 6 zile – sestena, 9 zile – deviatena, 40 de zile – sorocovena și la 1 an – rocovena. La rusoveni, pomenirea morților se mai face tot Postul Paștelor, la Duminica Floriilor – parastase, de Sf. Gheorghe (6 mai – slujbe pentru cei căzuți în războaie) și toată săptămâna înainte de Sf. Dumitru. (*4, *5)

Superstiții, demonologie și practici magice

La nivelul credințelor magico-ritualice, imaginarul legat de ființele demonice are în centrul său figuri precum *lisne* (frumoasele pădurii), *zbisce* (copilul care s-a născut mort, fără vreme și moare nebotezat-strigoi), *vovkun* (omul – lup), *visciunke* (ursitoarele), urma rea, *bosorkania* (strigoi), *vorojke* (vrăjitoarele). Ca practici magice, erau cunoscute vrăjile pe ursită (legarea măritişului), furatul laptelui, vrăji la mort – cu funia spânzuratului, cu apa mortului, descântecul de deochi, practicile de apărare (cu sare, usturoi); folosirea ierburilor de leac contra sterilității feminine sau ca metode contraceptive .

Un rol important îl aveau practicile magice de apărare a animalelor din gospodărie care puteau fi atacate de *vidme* și de alte duhuri rele. O informatoare, Sauca Fedora (*1), relatează: “Bărbatul meu o fost cioban la oi și zicea ca oile înainte să fie trimise la pășunat erau strânse în coșară, și se chema popa să facă rugăciune iar apoi se aprindea tămâia și se afumau oile. Asta se făcea fiindcă tămâia apăra animalele de vidme, de rău și de animalele sălbatice.”

De *Stricenia*, lumânarea sfințită de la biserică era adusă acasă și cu ea se afumau animalele și ograda pentru a le apăra de vidme și de alte rele. Se spunea că în această zi duhurile rele luau laptele de la vacă, trimiteau tot felul de boli la animale, de aceea se afumau. Tot așa se făcea și de *Blagoveștenie* (Bunavestire).

Printre practicile de magie erotică amintim “rugăciunea la mătrăgună” (*nimetia*). Mătrăguna e o plantă ambivalentă, reprezentând opoziția masculin – feminin, cât și a valorilor axiologice benefic – malefic, sacru – profan, divin – demonic.

Importante măsuri de precauție se iau pentru a preîntâmpina răul provocat de duhurile necurate care vin să-i sperie pe cei vii. Cel mai temut în noaptea de Sf. Andrei este strigoiul. Ca urmare oamenii evită să iasă pe ulițele satului, iar băieții și fetele se strâng și păzesc usturoiul. Tot așa, pentru a-i împiedica să intre în casă, oamenii se apără frecând ușile și zăvoarele cu usturoi și își înfundă hornurile.

Deosebit de respectat în lumea satului este Sf. Ilie, sfânt războinic al calendarului ortodox, investit de popor cu atributele zeilor purta: tunetele și fulgerele. Ca și aceștia, el mână un car de foc în timpul furtunilor și își trimite fulgerele către diavoli și păcătoși. Dorind să-i alunge și să-i omoare, el îi lovește cu biciul de foc și pentru a nu-i scăpa pe niciunul, trăsnește și arborii, oamenii, vitele, casele. De aceea este bine ca, în vreme de furtună, ferestrele și ușile caselor să nu fie lăsate deschise, pentru a nu se strecura vreo spurcăciune de drac înăuntru și casa să fie trăsniță. (*1, *6)

Informatori:

1. *Nume: Sauca Fedora*
Porecla: Cotova (a PISOIULUI)
Vârsta: 62 ani
Știința de carte: 4 clase
Starea civilă: văduvă, 3 copii

2. *Nume: Glodenca Dochia*
Vârsta: 52 ani
Știința de carte: 5 clase
Starea civilă :căsătorită, 4 copii

3. *Nume: Dunca Lăcrămioara (Ica)*
Vârsta: 33 ani
Știința de carte: 10 clase
Starea civilă: căsătorită, 2 copii

4. *Nume: Drozd Ana*
Porecla: Salandriuc
Vârsta: 51 ani
Știința de carte: 11 clase
Starea civilă: căsătorită, 7 copii

5. *Nume: Drozd Petru*
Vârsta: 57 ani
Ocupație: miner
Știința de carte: 7 clase
Starea civilă: căsătorit, 7 copii

6. *Nume: Sauca Irina*
Porecla: a lui Biliuc
Vârsta: 39 ani
Știința de carte: 10 clase
Starea civilă: căsătorită, 4 copii

7. *Nume: Dunca Maria*
Porecla: Doboșca
Vârsta: 70 ani
Știința de carte: 3 clase
Starea civilă: văduvă, 3 copii

8. *Profesori: V. Horvat, M. Kovacs*

Nuntași, foto: Felician Săteanu